

Odgovori.

Sam določi še preostale samostalnike v odlomku in jih napiši v zvezek.

1. Koliko sklonov ima vsak samostalnik?
2. Ali ima samostalnik za vsak sklon različno obliko?
3. Ali so vprašalnice enake za osebe (bitja) in neosebe? Razloži.
4. Kako si pomagamo pri določanju lastnosti oz. oblik (spola, števila in sklona) samostalnika?

Razbiranje podatkov o oblikah samostalnikov v slovarju in pravopisu

V slovarju in pravopisu najdemo podatek o spolu (včasih tudi številu) samostalnika in razberemo njegov rodilnik (drugi sklon); v pravopisu se pozanimamo tudi o začetnici. Najprej je navedena **iztočnica**, to je krepko natisnjena osnovna oziroma **slovarska oblika** (imenovalnik ednine ali množine). Sledita **končnica** za rodilnik in **oznaka** za spol, po potrebi tudi število. Lahko so navedeni še drugi podatki, pomeni, zgledi ipd.

máma máme ženski spol človeško mámo máma
máma -e ž, člov. (a) pogrešati ~o; stara ~ —vijuga: znamenje za manjkajoče
iztočnica   končnica za rodilnik   oznaka za spol   oznaka za človeško, bitje

Jázon moški spol osebno ime razlaga, pojasnilo
Jázon -a m, oseb. i. (a) |grška bajeslovna oseba|

REŠI NALOGE

1.

a) Ob krepko in ležeče natisnjenem samostalniku napiši, katerega spola (*m. sp.*, *ž. sp.*, *sr. sp.*) in števila (*ed.*, *dv.*, *mn.*) je. Na črte napiši povedi.

Neoseba

dežnik *M. SP., ED.*

Oseba

mama *ž. sp., ed.*

Kaj je v predsobi?

Dežnik je v predsobi.

Kdo je v kuhinji?

Mama je v kuhinji.

Česa ni v predsobi?

DEŽNIKA

Koga ni v kuhinji?

MAME

Čemu popraviš špico?

DEŽNIKU

Komu daš darilo?

MAMI

Kaj gledaš?

DEŽNIK

Koga vidiš v kuhinji?

MAMO

O čem razmišljaš?

O DEŽNIKU

Pri kom sediš?

PRI MAMI

Pod čim vedriš?

POD DEŽNIKOM

S kom klepetaš?

Z MAMO

Neoseba

polje

SR. SP., ED.

Kaj je v daljavi?

POLJE

Česa ne vidiš v daljavi?

POLJA

Čemu se približuješ?

POLJU

Kaj vidiš v daljavi?

POLJE

Pri čem se začneja meja?

PRI POLJU

S čim se ponaša kmet?

S POLJEM

b) Povedi dopolni z eno od naslednjih besed: spol, število, sklon.

- Vsako od oblik samostalnika imenujemo

SKLON

Za vsak

SKLON

obstaja vprašalnica.

c) Odgovori.

Koliko sklonov ima vsak samostalnik?

6

Ali ima samostalnik za vsak sklon različno obliko?

NE

Ali so vprašalnice enake za osebe (bitja) in drugo (neosebe)?

NE

↳ KDO?

↳ KAJ?

2.

a) Dopolni preglednico.

Skloni in vprašalnice zanje

Št.	Ime	Okrajšava	Vprašalnica
1. skl.	imenovalnik	im.	Kdo ali kaj?
2. skl.	RODILNIK	ROD.	KOGA ali ČESA?
3. skl.	DAJALNIK	DAJ.	KOMU ali ČEMU?
4. skl.	TOŽILNIK	TOŽ.	KOGA ali KAJ?
5. skl.	MESTNIK	MEST.	O KOM ali ČEM?
6. skl.	ORODNIK	OR.	S kom ali čim

b) Na katere oblike moramo biti posebej pozorni? Obkroži jih z rdečo.

3.

Na črto za izbranim samostalnikom v ednini napiši, v katerem sklonu je. Pomagaj si z vprašalnici.

Nekaterim živalim je pes (^{KDO/KAJ} im.) posebno sovražen, zlasti mački (^{KOMU/ČEMU} daj.) in ježu (daj.)*

Stopim se kakor voščena ^{KDO/KAJ} figura (im.) na ^{KOM/ČEM} soncu (mest.) in ni ne sreče (rod.), ne ^{KOGA/ČESA} žalosti (rod.), ne želja.*

Ob ^{KOM/ČEM} poti (mest.) poduham ^{KOGA/KAJ} vijolico (tož.), mislim na ^{KOGA/KAJ} deklico (tož.) z ^{KOM/ČEM} rosnimi očmi (or.), veselim ^{KOM/ČEM} korakom (or.) in strahopetno lažje (or.); ^{KDO/KAJ} plaše (im.) mi vihra v pomladanskem ^{KOM/ČEM} vetru (mest.), vzrav-

nam se in se s svojimi zdravimi, od tobakovega ^{KOGA/ČESA} dima (rod.) počrnelimi zobmi smejem trdemu ^{KOMU/ČEMU} življenju (daj.) naravnost v ^{KOGA/KAJ} obraz (tož.)*

Včasih težko razlikujemo med **dajalnikom** (3. skl.) in **mestnikom** (5. skl.). Pomagamo si tako, da samostalnik postavimo v dvojino: rečemo *komu ali čemu* in si odgovorimo npr. *dvema potema*; rečemo *ob kom ali čem* in si odgovorimo npr. *ob dveh poteh*; to je tako kot *o dveh poteh*, torej *ob* uporabljamo v mestniku. Se pravi, da *ob poti* ni dajalnik (*pot poti poti pot o poti s potjo*), ampak mestnik.

4.

V skupini določite sklone in število za samostalnike v dvojini in množini. Pomagaj si z vprašalnici.

Krilo je bilo lila barve in posuto je bilo z belimi rožami (or. mn.)*

»Dober večer!« pravi deklicama (^{KOMU/ČEMU} daj., dv.) znan glas za hrbtom.*

Neznanec je na neugotovljen način odklenil vrata (^{KOBA/KAJ} TOŽ, MN.), vstopil v notranjost ter s pohištvom zakril obe okni (^{KOBA/KAJ} TOŽ, DV.).*

Ob cestah (^{KOM/ČEN} MEST, MN.) leži že 60.000 ton (^{KOBA/ČESA} ROD, MN.) odpadkov (^{KOBA/ČESA} ROD, MN.).*

Tudi drugi veliki otroški (^{KDO/KAJ} IM, MN.) junaki (IM, MN.), Pika Nogavička, Peter Pan, Oliver Twist, David Cooperfield, so sirote (^{KDO/KAJ} IM, MN.) brez staršev (^{KOBA/ČESA} ROD, MN.). Otroci (^{KDO/KAJ} IM, MN.) radi berejo o otrocih (^{KOM/ČEN} MEST, MN.), ki jim ni treba izpolniti pričakovanih staršev (^{KOBA/ČESA} ROD, MN.).*

Pomlad vabi k jezerom, vrtovom (^{KOM/ČEN} DAJ, MN.), na planjave (^{KOBA/KAJ} TOŽ, MN.) in v mesta (^{KOBA/KAJ} TOŽ, MN.).*

5.

Samostalnikom iz slovarja in pravopisa določi spol, število in zapiši obliko za rodilnik.

čelo -a s (e) gubati ~; ~ kolone [...]

Spol: srednji Število: ednina Rodilnik: čela

čajnik -a m (a) |posoda|: naliti iz ~a [...]

Spol: moški Število: EDNINA Rodilnik: ČAJNIKA

Sredozemlje -a (s) zem. i. (e) v ~u [...]

Spol: SREDNJI Število: EDNINA Rodilnik: SREDOZEMLJA

možgani -ov m mn. (a) 1. velikost ~ov; [...]

Spol: moški Število: MNOŽINA (MNOŽINSKI SAH.) Rodilnik: MOŽGANOV

Bréžice -ič ž mn., zem. i. (e e) v ~ah [...]

Spol: ŽENSKI Število: MNOŽINA (MNOŽINSKI SAH.) Rodilnik: BRÉŽIC

kobilica -e ž (i) 1. žuželka zelene barve z zelo dolgima zadnjima nogama [...]

Spol: ŽENSKI Število: EDNINA Rodilnik: KOBILICE

kajak -a m (a) 1. lahek, na obeh koncih koničast čoln z dvostranskim veslom: veslati v kajaku; [...]

Spol: moški Število: EDNINA Rodilnik: KAJAKA

báker -kra m, snov. (a) kotel iz ~a; prim. Cu

Spol: MOŠKI Število: EDNINA Rodilnik: BAKRA

sánje sánj ž mn. (a) imeti hude, lepe ~; [...]

Spol: ŽENSKI Število: MNOŽINA
(MNOŽINSKI STH.) Rodilnik: SANJ

očála očál s mn. (a) natakniti si ~; [...]

Spol: SREDNJI Število: MNOŽINA
(MNOŽINSKI STH.) Rodilnik: OČAL

Žíce Žič ž mn., zem. i. (i i) v ~ah [...]

Spol: ŽENSKI Število: MNOŽINA
(MNOŽINSKI STH.) Rodilnik: ŽIČ

6.

Kako si razlagaš naslednje zglede? Dopolni trditve.

Sáša -e in **Sáša** -a m, druga oblika s -em oseb. i. (a)

Sáša -e ž, oseb. i. (a)

- Osebno ime *Sáša* je moškega spola, rodilnik pa se glasi SÁŠE
in SÁŠA. Osebno ime *Sáša* je ženskega spola, rodilnik pa se glasi
SÁŠE. Torej ga lahko nosijo MOŠKI
in ŽENSKÉ.

pót ^{rod.} -ú in ^{rod.} pót ^{rod.} -a (ni glasovne končnice), prva oblika dalje -u -- -u -om [...]

- Samostalnik *pot* je MOŠKEGA spola. Rodilnik se glasi POTU
in POTA.

sléd ^{rod.} -ú stil. -a ^{rod.} mn. sledóvi (e) 1. kar ostane zlasti na podlagi in kaže, da je tam kaj bilo, se premikalo: sled se je v gozdu izgubil; [...]

sléd -í ^{rod.} daj., mest. ed. slédi (e) 1. kar ostane zlasti na podlagi in kaže, da je tam kaj bilo, se premikalo: sled drži k vodi; sled se je izgubila; [...]

- Samostalnik *sled* je MOŠKEGA ali ŽENKEGA spola. Rodilnik se glasi SLÉDU ali SLÉDI. Samostalnik *sled* pogosto uporabljamo v ŽENSKEM spolu.

Oznaka stil. pomeni stilno zaznamovanost in nam govori o tem, da je taka oblika v knjižnem jeziku manj običajna.

Pokaži, kaj znaš

1.

V slovar ali pravopis moramo pogledati predvsem takrat, kadar smo v dvomih. Na primer, če pozna samostalnik dve podobni si obliki in dva spola (izjemoma več).

a) Oglej si navedene samostalnike s podatkom o rodilniku in spolu. Z besedo napiši njihov spol.

copát -a (m)

MOŠKI

copáta -e (ž)

ŽENSKI

pôldne -dnéva [ɥd] (s)

SREDNJI

pôldan -dnéva [ɥd] m

MOŠKI

sandála -e ž

ŽENSKI

sandál -a m

MOŠKI

dlésen -sni ž

ŽENSKI

dlésna -e ž

ŽENSKI

dlésno -a s

SREDNJI

b) Podčrtaj tiste oblike v prejšnji vaji, ki so ti bližje.

2.

Brez pravopisa in podatka o tem, kje je kakšen kraj, je včasih nemogoče vedeti, katerega spola in števila je zemljepisno ime (zem. i.). Pomemben je tudi njegov mestnik (5. sklon), in sicer zaradi rabe besedice (predloga) v ali na.

a) Napiši mestnik.

Jávorje¹ -a s, zem. i. (a) |pri Litiji|: v u v JAVORJU

Jávorje² -a s, zem. i. (a) |pri Celju|: v u V JAVORJU

Jávorje³ -rij ž mn., zem. i. (a a) |pri Škofji Loki|: v ah V JAVORJAH

Gábrje¹ -a s, zem. i. (a) |pri Novem mestu|: v u V GABRJU

Gábrje² -rij [bə] ž mn., zem. i. (a) |pri Ajdovščini|: v ah V GABRJAH

Šmárje¹ -a s in Šmárje -rij ž mn., zem. i. (a; a a) |pri Kopru|: v ~u in v ~ah
V ŠMARJU in V ŠMARJAH

Šmárje² -rij ž mn., zem. i. (a a) |pri Ajdovščini|: v ~ah

V ŠMARJAH

b) Dopolni trditev.

- V vaji a) navedena zemljepisna imena na -je so lahko SREDNJEGA spola ednine ali ŽENSKEGA spola množine.

Številka ob iztočnici se imenuje **izpostavna številka** in v pravopisu rabi za razločevanje enako pisanih iztočnic.

3.

a) K besednim zvezam napiši ustrezne samostalnike.

- oseba, ki je debela > DEBELUH   oseba, ki je mlada > MLADENIČ
oseba, ki je lena > LENUH   oseba, ki je lepa > LEPOTEČ
oseba, ki je nasilna > NASILNEŽ   oseba, ki je poštena > POŠTENJAK

b) Napiši besedne zveze, iz katerih so samostalniki.

- skopuh < oseba, ki je skopa
mladenič < OSEBA, KI JE MLADA   starec < OSEBA, KI JE STARA
lažnivec < OSEBA, KI LAŽE   lenuh < OSEBA, KI JE LENA
izbirčnež < OSEBA, KI JE IZBIRČNA   lakomnež < OSEBA, KI JE LAKOMNA

4.

V besedilu podčrtaj samostalnike in jih prepisi v zvezek. Določi jim spol, število in sklon.

Kompost kot naravno gnojilo

Na vrtnu pogosto naredimo kompostnik. V njem nastaja kompost, ki je naravno gnojilo. Nastane z razkrojevanjem vrtnih in kuhinjskih odpadkov (ostanki zelenjave in sadja, listje, plevel, lesni pepel ...). Razkrojevanje odpadkov omogočajo razkrojevalci, to so bakterije in glive. V kompostniku se naselijo tudi drobne živali, kot so deževniki, gliste, polži, mokrice, kačice in strigalice, ki se hranijo z razpadajočimi odpadki. Pomembne so, ker drobijo, rahljajo in prezračujejo kompost.*

*DODATNI LIST